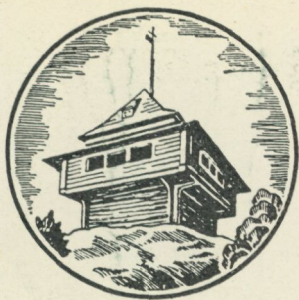




**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1946**



FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1946

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM GÖSTA BERG SIGFRID SVENSSON

Omslaget: Krönfigur från stavkyrka i Vossestrand, Hordaland, Norge. Skulpturen är i uppsatsen "Djevelen fra Vossestrand" (sid. 153 o. följ.) föremål för en närmare undersökning av konservator Reidar Kjellberg, Norsk folkemuseum, Oslo. Nordiska museet 16,629 c. Foto Märta Claréus.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1946
Djuptrycksplanscher och omslag från Nordisk Rotogravyr

DE FÖRSVUNNA VÄRJORNA

SVENSK SIDOBEVÄPNING
UNDER 30-ÅRIGA KRIGET

av Heribert Seitz

De dokumentariska uppgifterna om Gustav II Adolfs-tidens beväpning äro noggranna. Arten och storleken av vår stora vapenimport och gången av den inhemska produktionen kan tydligt utläsas av samtida korrespondens samt arkli- och rustkammarräkenskapernas redovisningar. I sin brett upplagda monografi över Louis De Geer (I—II, Uppsala 1923) har E. W. Dahlgren med all önskvärd fyllighet tecknat bilden av hur de omfattande svenska rustningarna genomfördes, först med holländska leveranser — men även tyska, t. ex. från Köln, Lübeck, Hamburg, Aachen, Solingen och Suhl — och från 1627, sedan Louis De Geer övertagit Järnkompaniets alla rättigheter, genom till stor del inhemsk produktion. Som exempel på vilka kvantiteter det rörde sig om, må i förbigående nämnas, att t. ex. år 1618 importerades enbart från Nederländerna genom De Geer 5.000 värjor, 1622 beställdes i Tyskland och Holland 11.792 dylika vapen jämte gehäng; massor av andra vapen, musköter, pistoler, harnesk, hjälmar m. m. att förtiga. Under det första arbetsåret, då den centraliserade svenska vapenindustrien satte in på allvar, 1627—1628, tillverkade fabriekerna i Arboga, Jäder och Norrtälje omkr. 3.000 värjor. Uppgifterna om beväpningen har Theodor Jakobsson ingående undersökt i belysning av de samtida internationella förhållandena i det omfattande och kringsynta arbetet "Lantmilitär beväpning och beklädnad under äldre vasatiden och Gustav II Adolfs tid" (Generalstabens serie Sveriges krig 1611—1632, Stockholm 1938). Beträffande själva föremålen, enkannerligen värjorna, har

forskningen emellertid haft en betydligt fattigare jordmån att bearbeta och man har också naturligt nog sett sig nödsakad konstatera, att utseendet och typen på de värjor, som begagnades i svenska armén under 1600-talets förra hälft, ej kunnat mer än antydas. Det är som om armévärjorna — med vissa exklusiva undantag — försvunnit. Med bevarade eldhandvapen, musköter och pistoler, är det genast bättre ställt.

Den sidobeväpning, som förts av Gustav II Adolf personligen och några av hans officerare, är delvis bevarad (jfr t. ex. fig. 8 i J. Alm, *Blanka vapen*, Stockholm 1932). En modellritning i Leufstaarkivet, sannolikt återgivande en officersvärja från 1630-talet, sådan den utförts eller avsetts bli utförd vid de svenska faktorierna, kan även räknas som en fast punkt i vårt annars tämligen diffusa vetande på området. Men på frågan hur den enklare sidobeväpningen, manskapets bruksvapen, sett sig, lämnar detta material ej något svar. Utformningen av de värjor, som i tiotusental förts av svenska fotsoldater och rytare under tre för vårt land betydelsefulla årtionden, kan ej ha varit en oväsentlig detalj. Den kan vara värd att lära känna.

Porträttens vittnesbörd

Utan att syfta till ett fullständigt svar på frågan, må här framhållas den ledtråd, som de samtida porträtten kunna ge oss och som torde kunna visa oss åtminstone ett stycke på väg. Ett porträtt av greve Nils Brahe (Gripsholm nr 1002) är en lämplig utgångspunkt. Denne tillhörde infanteriet och var endast tjugo-fyra år, då han 1628 avancerade till överste och chef för Upplands fotfolk. 1631 blev han överste för Gula brigaden. I slaget vid Lützen 1632, där han som nyutnämnd general av infanteriet anförde centern, sårades han till döds. Porträttet, som ej gärna kan vara målat tidigare än omkring 1625 och ej senare än 1632, återger Brahe med en delvis synlig värja, som med sitt okomplicerade fäste avviker från de vanligaste typerna under Gustav II Adolfstiden. Den saknar handbygel och har en S-svängd parerstång, på yttre sidan ser man en oval bygel, lämpad att omfatta en parerplåt (som den dock ej gör), bild 1. Samma

värjtyp ser man i helbild på ett ryttarporträtt av Johan Banér som fältmarskalk, d. v. s. från tiden 1634—1641, bild 2. En variant uppvisar porträttet av överste Otto von Sack, målat 1634. Fästet har här ej en, utan två byglar, den ena nedanför den andra; i övrigt är det likartat med de nämnda och utan handbygel (avb. hos R. Cederström, Ett porträtt av översten Otto von Sack, LivRustKammaren, bd III, sid. 72). Att även Gustav II Adolf själv vid ett flertal tillfällen låtit sig avbildas med vapen av denna modell kan lätt konstateras, om man t. ex. slår upp i Sixten Strömboms verk över konungens porträtt (Iconographia Gustavi Adolphi, Stockholm 1932, fig. 66—68, 94, 125, 132, 143, 144). Värjor med detta fäste ha således, enligt de samtida porträttens vittnesmål, bevisligen förts av svenska officerare under 1620-talets senare hälft och 1630-talet, i varje fall till omkring 1640.

De bevarade vapnen

Följer man så den anvisning porträtten lämnat till de vapen, som alltjämt bevaras i äldre svenska rustkammare, går typen lätt att identifiera. Såväl i Brahe-Bielkeska rustkammaren på Skokloster som i Oxenstiernska på Tidö och Bielkeska på Tureholm (de båda sistnämnda numera i Livrustkammaren) finner man värjor av samma typ, bild 3—4, 7—8. Av utomordentligt värde är slutligen en värja, som tidigare ingått i Karl XV:s samling, men som nu liksom de förra tillhör Livrustkammaren. Den bevisar nämligen genom sina tydligt inslagna stämplars på klingan, att vapnen kunna ha framställts i Sverige, närmare bestämt vid Vira klingebruk, bild 5 och 9. Då detta bruk erhöll sina privilegier först 1635, lämnar värjans härstamning därifrån även en intressant uppgift angående typens förekomst i tidsavseende; den nytillverkades sålunda ännu under 30-åriga krigets senare del.

Skoklostervärjan är ett utpräglad bruksvapen utan annan ornering än ett tämligen grovt inpunsat bladmotiv på knapp, parerplåtsring och parerstång, jämför bild 3 och 7. Det enkla, men kraftiga fästet är av järn, tämligen grovt utsnitt. Parer-

plåten är delvis genombruten och motsvaras på inre sidan av en mindre parerplåt eller snarare ett tumskydd, uppböjt till en ring. Kaveln är av refflat trä med en (numera söndrig) lindning av tvinnad järntråd. Klingen är tvåeggad, slipad med rygg och i två lika breda skär; längden är 86,3 cm, bredden vid basen 3,3 cm. På exemplaret från Tidö, jämför bild 4 och 8, är fästet något större, likaså av järn, men elegantare utsmitt och liksom på Skoklostervärjan försett med punsad ornering. Det är dessutom belagt med påhamrat silver, som förgyllts. Kavellindningen är av mässingstråd. Klingen är 85,5 cm lång och 4,3 cm bred upptill. Skoklostervärjan verkar vara av gott kommissutförande, då däremot Tidövärjan förefaller vara ett mera påkostat officersvapen. Vapnen äro — oavsett samstämmigheten med vapnen på de nyssnämnda porträtten — i sina enskildheter, enligt vad man hittills kunnat få ut av bevarad sidobeväpning från Gustav II Adolfs tid, av utpräglad svensk karaktär. Här för talar t. ex. den från ut- och insidan tryckta, päronformade knappen, som bl. a. förekommer ännu på de i relativt stort antal bevarade värjorna från 1600-talets mitt och något senare och vilka bära stämpelmärken från Vira klingebruk i Uppland. Den mot ändarna något breddade, S-svängda parerstängen, som kom till oss närmast från Nederländerna, är väl känd bl. a. på ett antal vapen från Gustav II Adolfs tid i Livrustkammaren (se R. Cederström och G. Malmberg, *Den äldre Livrustkammaren* 1654, Stockholm 1930, pl. 48—50). Även själva smidet och punsningen tyder åtminstone beträffande Skoklostervärjan på en inhemsk, ännu något trevande tillverkning; knappens robusta utformning avviker sålunda från vad man ser hos motsvarande utländska produkter. Vissa typologiska och tekniska skäl tala alltså för att man kan hänföra värjorna till Sverige, Skoklostervärjan dessutom uppenbarligen till den av Louis De Geer startade rustningskoncernen. På Tureholmsvärjan (Livrustkammaren nr 15/151) är bakre parerstängen avslagen och klingen möjligen senare utbytt. Värjans tidigaste öden äro svåra att fastställa och vi få t. v. nöja oss med att endast konstatera faktum. Betydelsefullare är ett annat exemplar, ehuru det är

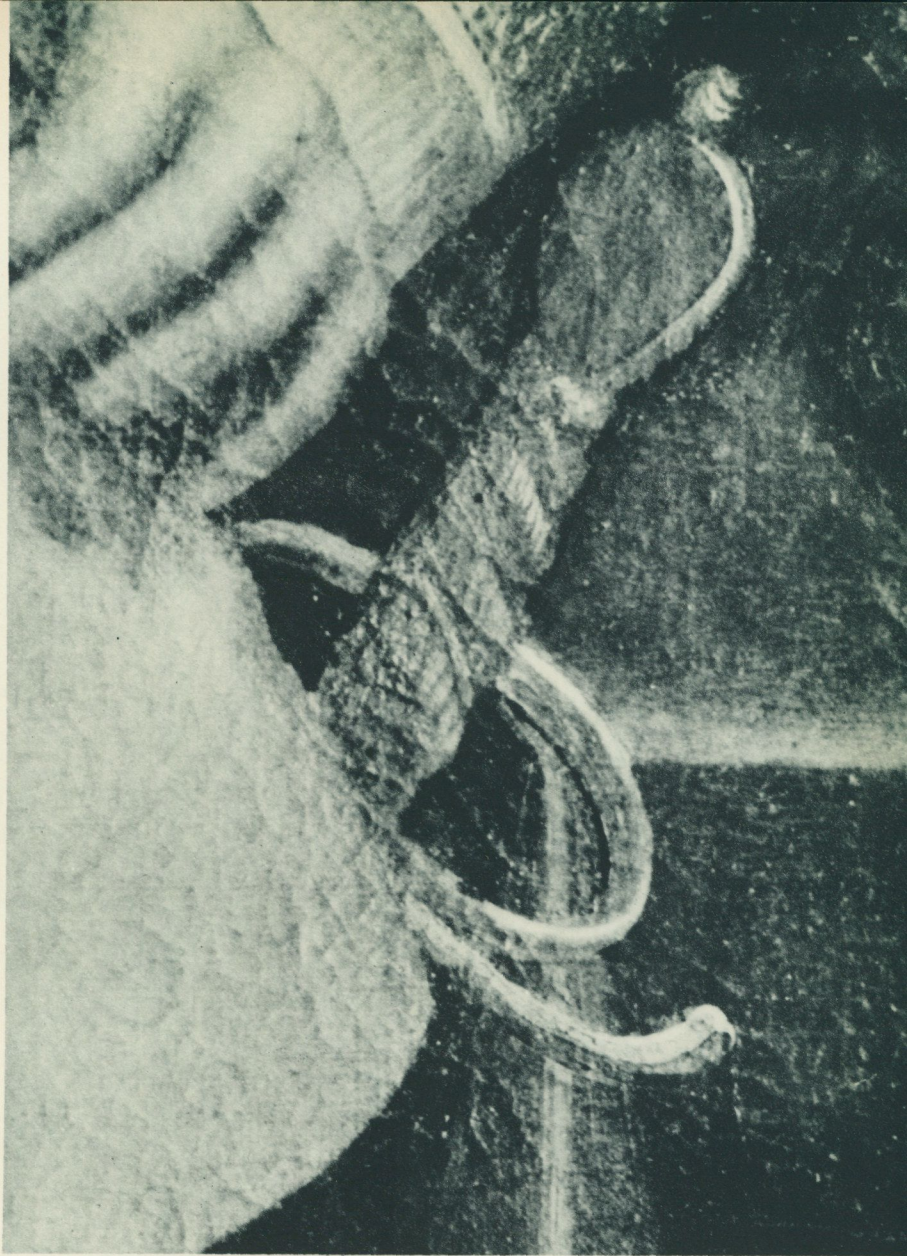


Bild 1. Fästet på Nils Brahes värja. Detalj av porträtt från omkr. 1630.
Gripsholm. Foto Svenska porträttarkivet.

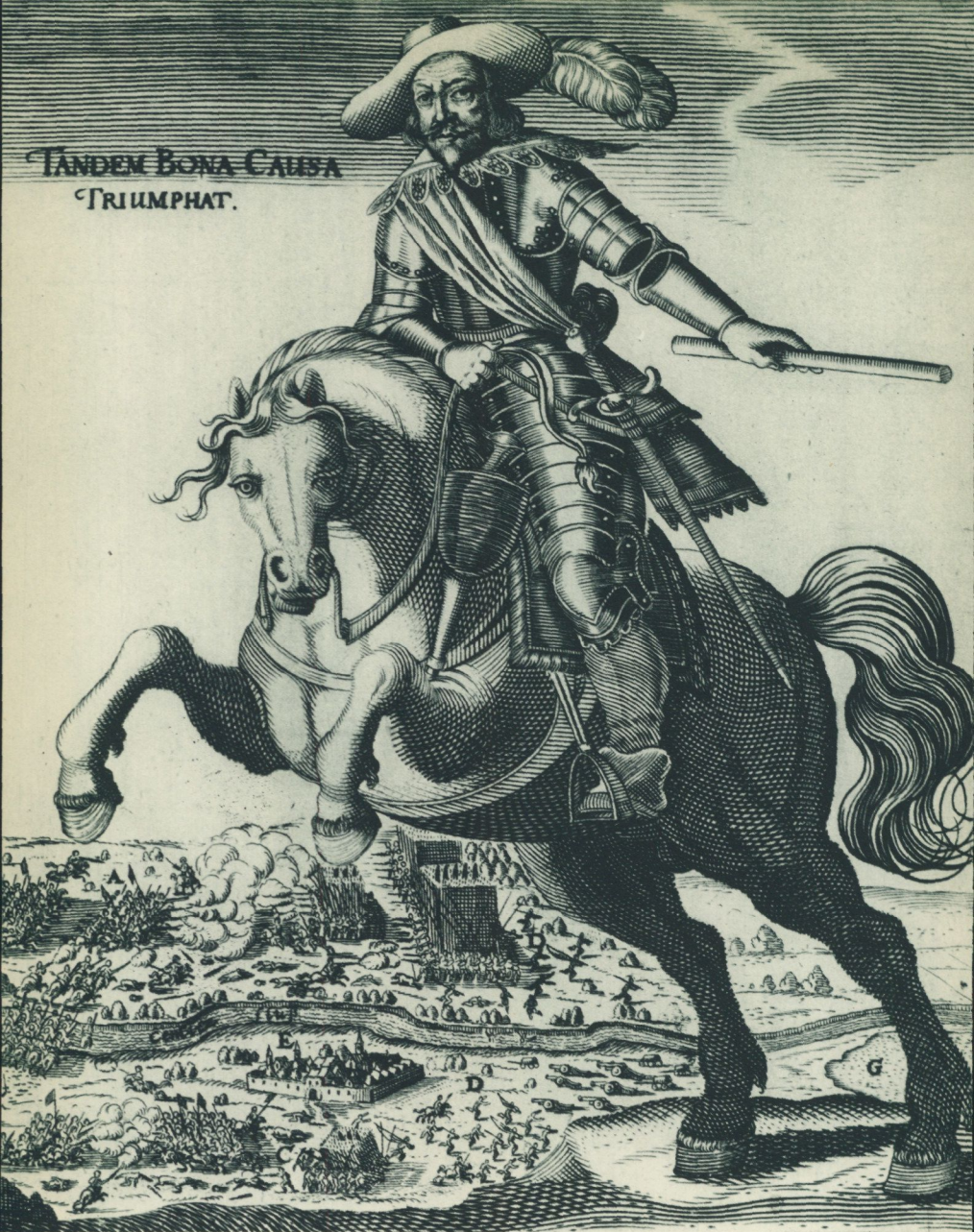


Bild 2. Johan Banér som fältmarskalk 1634—1641. Hans sidovapen är den typiska svenska värjan. Samtida kopparstick. Kungl. biblioteket.

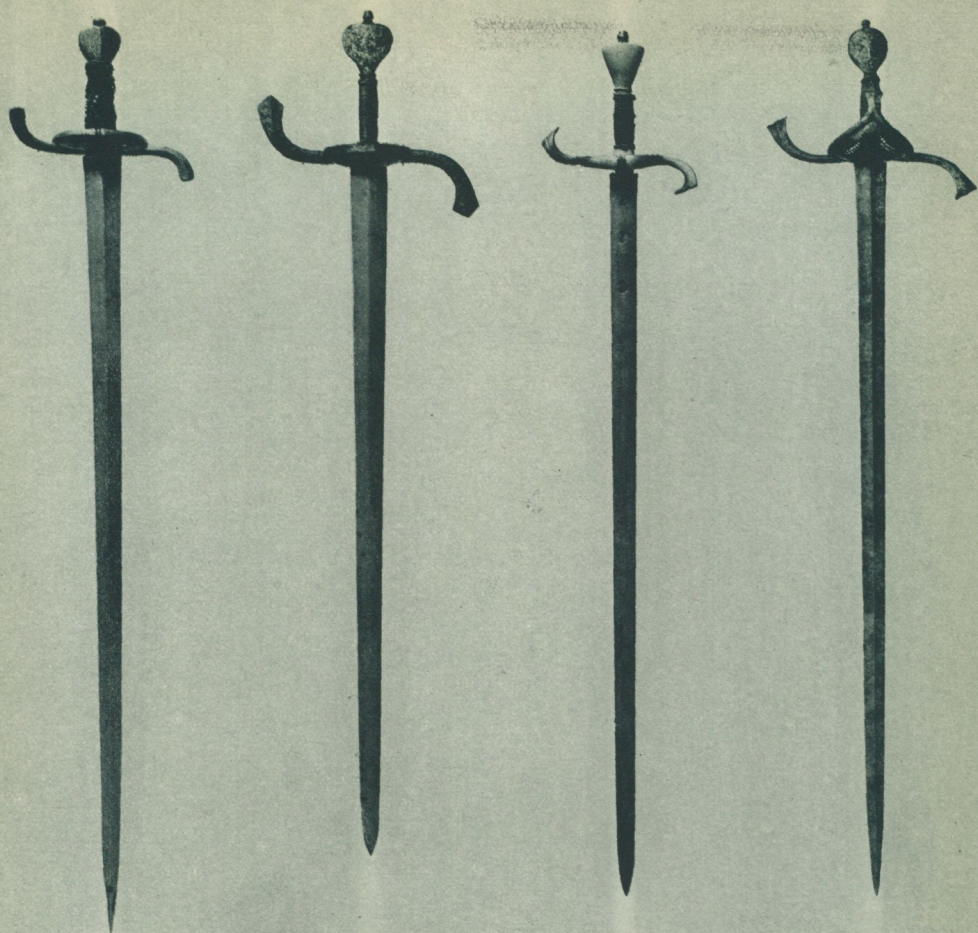


Bild 3—6. Svenska armévärjor från 30-åriga kriget. — 3. Med järnfäste. Sannolikt för manskap. Skokloster. — 4. Officersvapen med försilvrat och förgyllt järnfäste. Från Tidörustkammaren, nu i Livrustkammaren. — 5. Värja från krigets senare skede med klinga från Vira klingebruk i Uppland. Järnfäste. Livrustkammaren. — 6. Officersvärja från tiden 1630—1632 med variant av fästet. Parerplåten har övergått till handbygel (på fästets utsida). Från Yttergrans kyrka, nu Livrustkammaren. Foto N. E. Azelius.

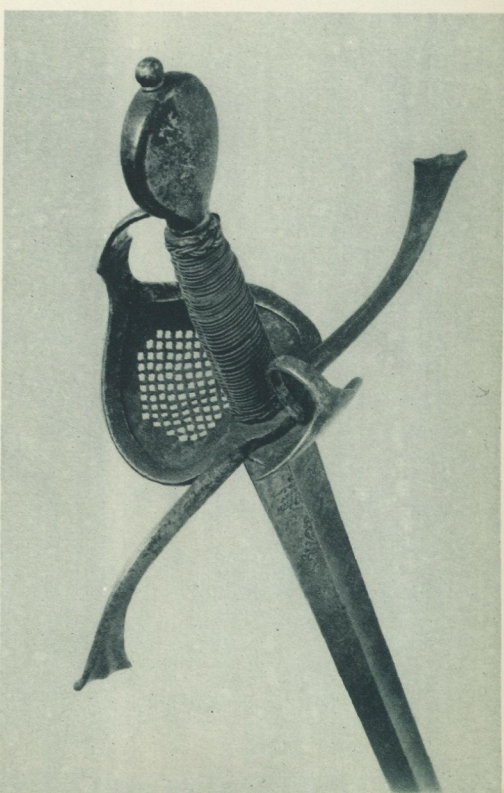
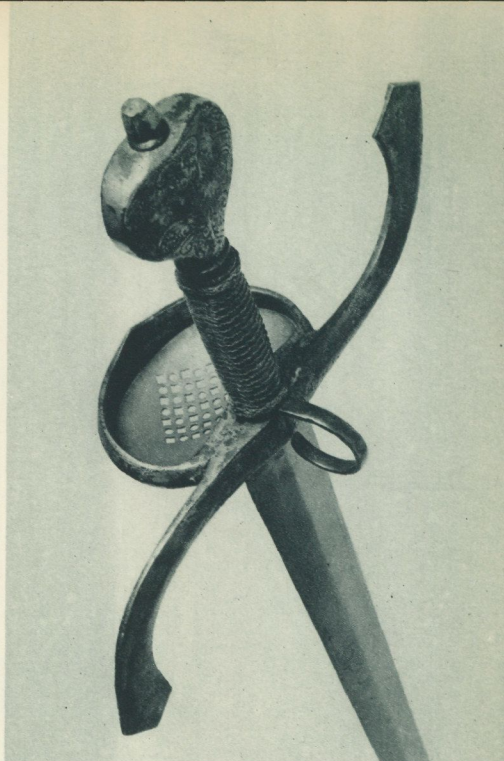
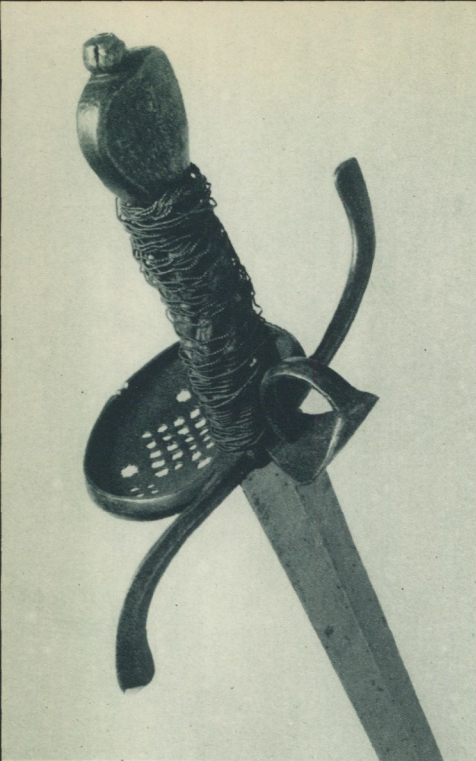
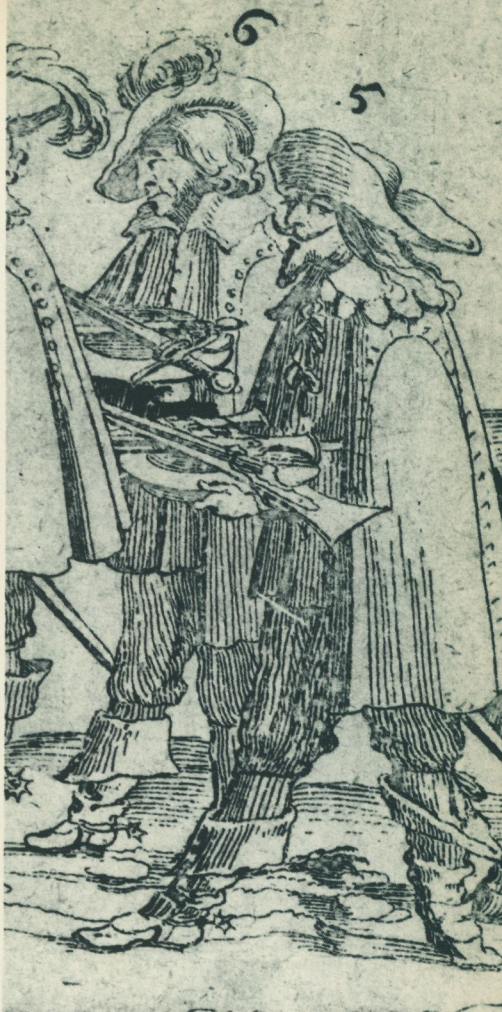


Bild 7—10. Fästets uppbyggnad hos värjorna bild 3—6. Den genombrutna parerplåten i bygeln, bild 8, ej autentisk. Tumringen, bild 9, avslagen. Foto N. E. Åzelius.

Bild 11. Bland de beska piller de samtida flygbladen serverade Tilly efter nederlaget vid Breitenfeld 1631 ingick även en framställning av en procession med »Confect Träger». Här synas bl. a. på ett fat två värjor av omisskännelig svensk modell bäras fram. Detalj av samtida kopparstick. Kungl. biblioteket. Bild 12. Allegorisk tysk framställning av fången fiende i samband med Westfaliska freden 1648. Även här igenkännes den svenska värjan, ehuru nu med symboliskt bruten klinga. Samtida kopparstick. Kungl. biblioteket.





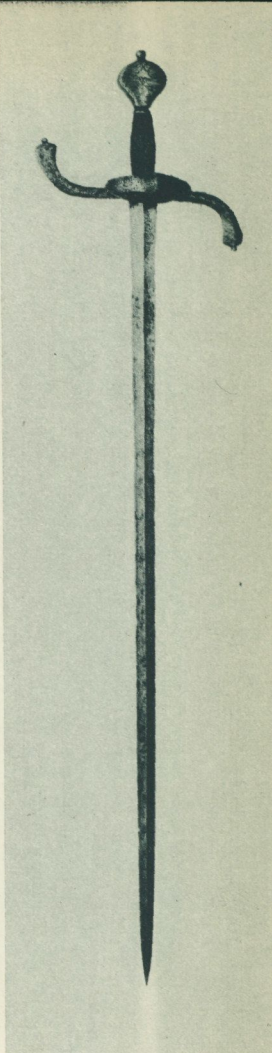
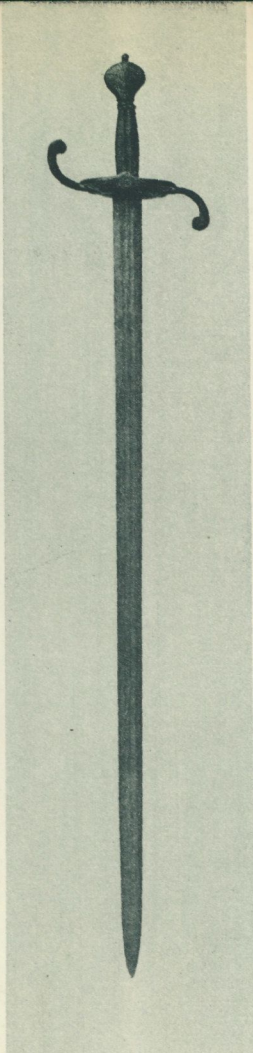
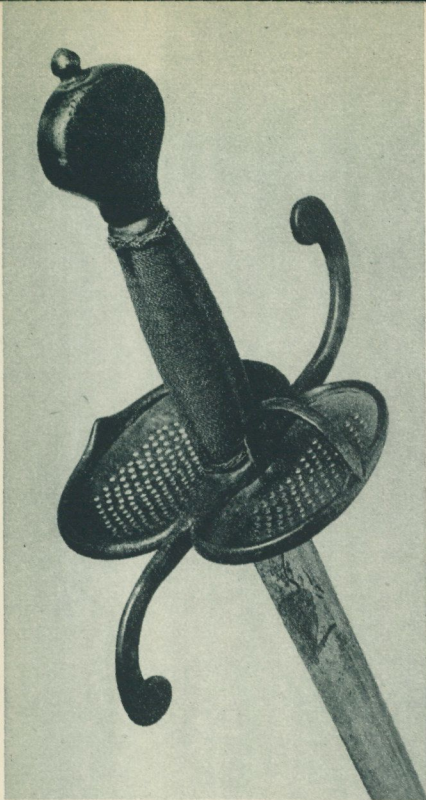


Bild 13. Musketeraravdelning under marsch. Detalj från en framställning av övergången av Lech 1632. Samtida kopparstick. Nordiska museets arkiv.

Bild 14. Ännu under 30-åriga krigets sista år användes »svenskvärjan». Detalj från stormningen av Prag 1648. Samtida kopparstick. Kungl. biblioteket.

Bild 15—16. Schweizisk armévärja från 30-åriga kriget eller senare. Efter svensk förebild. Hallwylska museet. Foto N. E. Åzelius.

Bild 17. Schweizisk officersvärja från 30-åriga kriget eller senare. Schweizerisches Landesmuseum, Zürich.

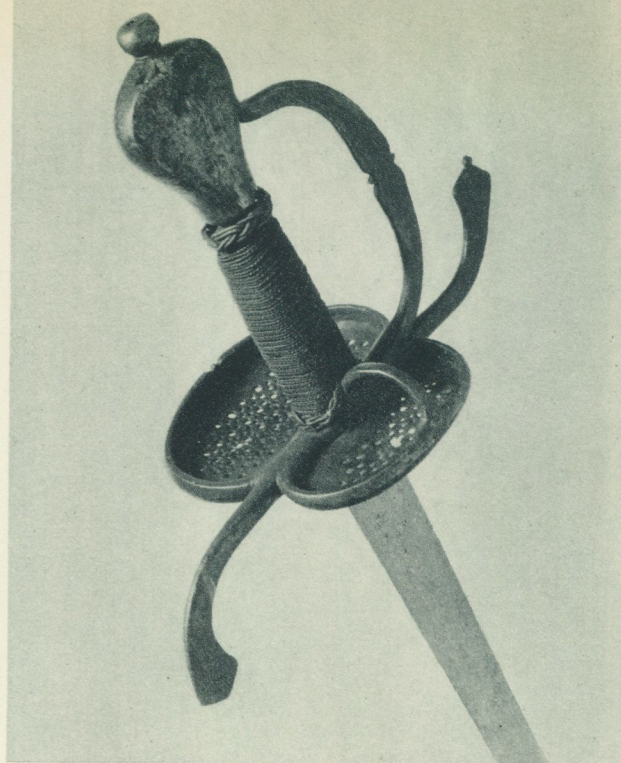
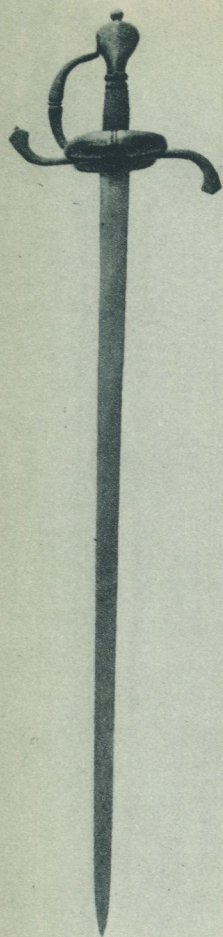


Bild 18—19. Svensk värja från 30-åriga kriget, möjligen för kavalleriet. Skokloster. Foto N. E. Åzelius.

något varierande i fråga om utformningen av parerplåten, vilken böjts uppåt och övergått till en handbygel. Denna värja härstammar från Yttergrans kyrka i Uppland (Livrustkammaren nr 12/42), bild 6 och 10. Handbygeln är intressant så till vida som den går upp från klingans flatsida och ej, vilket är vanligare då endast en handbygel förekommer, från främre eggssidan. Denna värja är tekniskt och konstnärligt skickligare gjord än de förut nämnda och står även i detta avseende i en klass för sig. Utan tvekan kan den rubriceras såsom tysk med avseende på tillverkningen. Klingan ger oss en god dateringsgrund. Den bär på ena sidan en etsad bild av Gustav II Adolf med omskrift av hans kungliga titlar samt en inskription, som anger att den utförts i Solingen. På den andra återges, förutom klingsmeden Johan Tesches signatur, en motsvarande bild av lantgreve Wilhelm av Hessen. Kombinationen av de båda furstarna har sin särskilda innebörd. Den syftar nämligen på den s. k. hessiska eventualkonfederationen av den 11 november 1630. Detta förbund mellan Gustav II Adolf och Wilhelm av Hessen vände sig direkt mot Katolska ligan och andra eventuella fiender, tyske kejsaren ej oräknad. Sverige skulle svara för Hessens skydd och Gustav II Adolf fick i stort sett oinskränkt makt över samtliga hessiska tillgångar för krigets förande, armén inräknad. Värjan, som med tanke på tidens inställning till hithörande ting otvivelaktigt torde vara utförd med anledning av fördragets slutande, dock rimligtvis ej efter Gustav II Adolfs död, kan alltså dateras till tiden november 1630—november 1632. Till kyrkan torde vapnet ha kommit i samband med begravningen av en av Gustav II Adolfs officerare. Värjan ur Karl XV:s samling, bild 5 och 9, har ett enkelt punsat järnfäste (utan försilvring eller förgyllning). Klingan är av nästan exakt samma dimensioner som Skoklostervärjans (86,8 cm lång och 3,5 cm bred upptill), den är dock slipad flat utan rygg.

De här angivna vapnen ha alla räddats åt eftervärlden tack vare de ursprungliga ägarnas genom släktled ärvda rustkammrar eller under kyrkans hägn. Givetvis skulle en metodisk

inventering av vad inom landet förvaras av hithörande ting, t. ex. i kyrkorna, kunna utöka och ytterligare belysa det fåtaliga bestånd, som i detta sammanhang uppvisats. Hos vapensamlarna är typen en tämligen sällsynt gäst. I Harry Orres omfattande specialsamling i Stockholm av sidovapen finnas tre exemplar, av vilka ett med avseende på handbygeln är av Yttergranstyp, jämför bild 6 och 10. I Hedbergsska samlingen, Bjärsjölagård, representeras vapentypen av ett och i Georg Iacobis samling, Djursholm, av ett exemplar. Med undantag av det senare, jämför sid. 109 o. f., belysa dock dessa vapen ej frågan ytterligare. Att typen lyckats hålla sig undan forskningen ej enbart hos oss framgår bl. a. därav, att en representant för gruppen i Tøjhusmuseet i Köpenhamn (nr C 436/42) anges som en ungersk eller sydtysk ryttnarvärja från 1660- eller 1670-talet. För ett annat exemplar, i Londons Tower (nr IX/109, förut i baron de Cossons samling, Paris), är någon bestämning ej angiven.

Det fåtal, som här omnämnts, utgör tills vidare endast ett utgångsmaterial, fixerat till svenska officerare (sannolikt med undantag av Skoklosterexemplaret) från 30-åriga krigets tid. Emellertid torde man kunna gå längre. Först och främst talar själva typen med sitt enkla, för massstillverkning ägnade utförande för att det även kan röra sig om ett kommissvapen, ett vanligt bruksvapen för gemene man. Tar man bort den redan i och för sig kärvt punsade orneringen, kan man överhuvud taget ej komma längre i fråga om enkelhet; men att enbart på detta bygga en hypotes om att typen i fråga även är en representant för de meniga fotsoldaternas eller ryttarnas vapen under 30-åriga kriget, är omöjligt. Mannen i ledet har aldrig haft råd att måla av sig, hans anförvanter ha ej haft några rustkamrar och i kronförråden ha periodiska kasseringar under 300 år med nödvändighet rangerat ut vad som ansetts odugligt och otidsenligt. Manskapets utrustning har ej kunnat bevaras; någon insats från privat håll har härvidlag ej gjort sig gällande på samma sätt som i fråga om officerarna. Härtill kommer en annan viktig faktor. En armé som fjärran från sina depåer ligger i krig under flera decennier i sträck har fått sin utrustning för-

nyad många gånger. Taktik och beväpning utvecklas snabbt och förändras. Det som en gång fördes med ut och som då var ändamålsenligt har kanske under många år successivt måst ersättas; det vore ett under om allt hade kunnat återföras hem i förråden. Att själva vapnen i stort sett kunnat försvinna — eller i varje fall blivit utomordentligt sällsynta — är ingalunda någon orimlighet, utan tvärtom ganska naturligt.

Kopparstickens skildringar

Men det vapnen själva ej längre kunna tala om för oss, kunna vi få veta på ett annat sätt. De samtida iakttagarna voro många och de äro ej heller få, som i bild tolkat vad de sett och upplevat. En rik flora bataljbilder och illustrerade flygblad förmedla, huvudsakligast i mångfaldigade kopparstick, åt senare släkten vad som nu är förgånget. Vi kunna på så sätt också utläsa, att det vanligaste sidovapnet, som fördes av de svenska soldaterna, var just den enkla värja, utan handbygel och med S-svängd parerstång, som här beskrivits. Man gör samtidigt den reflexionen, att vederbörande konstnärer uppenbarligen varit tämligen samvetsgranna vid återgivande av beväpningen; nyanseringen är påtaglig. En skildring av övergången av Lech den 5 april 1632 ger oss den sällsynta bilden av en avdelning marscherande svenska musketerare; såväl befäl som manskap är här utrustat med den typiska "svenskvärjan", bild 13. Och detta är ingalunda någon tillfällighet, vi möta den ofta i liknande sammanhang. Vapnet måtte ha varit utomordentligt väl känt och synes nästan ha varit symboliskt förknippat med den svenska krigsmakten. I en hänfullt allegorisk framställning av vilka beska maträtter Tilly serverades vid Breitenfeld 1631, ser man bl. a. två "Confect Träger", den ene serverande en musköt och pistoler, den andre två värjor av svensk typ, bild 11. Följer man det samtida bildmaterialet vidare, kommer man till den slutsatsen, att "svenskvärjan" på sina håll var i bruk ända under 30-åriga krigets allra sista år. Man ser den nämligen i händerna på svenskar, såväl befäl som trupp, ännu vid stormningen av Prag 1648 ("Bestürmung der Prager Stätte 1648". Kungl. bibl.

planschavd. Chr. B 112), bild 14. Som ett sista vittnesbörd om vapnets svenskhet håller en fången svensk krigare värjan — nu med bruten klinga — på en tysk allegori över Westfaliska freden 1648, bild 12.

Värjan som förebild för schweiziska armén

Vad som har försvunnit hos oss, lever emellertid genom ödets egendomliga skickelse kvar i ett annat land. Den schweiziske vapenhistorikern E. A. Gessler har i sin resonerande inledning (Ein Abriss der schweizerischen Waffenkunde) till katalogen över vapensamlingen i Landesmuseum i Zürich (Aarau 1928, sid. 24—25) påvisat, att den schweiziska armén under 30-åriga krigets tid införde ny sidobeväpning och att detta skedde efter svensk förebild. Han framhåller schweizarnas sega fasthållande vid sina gamla beprövade modeller, men, framhåller han, "doch konnten sie nicht umhin, sich schon während des 30-jährigen Krieges dessen Erfahrungen zu Nutzen zu machen". Gessler tillägger: "Man tendierte darauf, diese Waffe zu vereinfachen, ohne ihrem Wert Abbruch zu tun. So kam man nach schwedischem Vorbild¹ dazu, für Infanterie und Kavallerie einen conformen Typus zu schaffen; es ist ein Degen . . . bei dem der komplizierte Handschutz fehlte. Der Knauf wurde meist als flachbirnförmiger oder in Kugelgestalt gearbeitet, das Griffholz bot für vier Finger Platz, während der Daumen in einen Halbbügel, den Daumenbügel, eingriff. Die Parierstange war gewöhnlich vertikal S-förmig geschwungen, ging vorn in den oben entweder offenen oder geschlossenen Griffbügel über, mit zwei horizontalen Parierringen versehen, die durch ein oder zwei Stichblätter ausgefüllt worden". Gesslers relation stämmer tämligen exakt med den här behandlade "svenskvärjan"; det var alltså den, som blev förebilden för de schweiziska värjorna. Beskrivningen lämnar intet rum för misstag: den förenklade typen utan komplicerat skydd för handen, den tryckta, päronformade knappen, den S-formiga parerstången, parerplåten med sin kantring eller parerring, som han uttrycker det, tumbygeln

¹ Spärr. av förf.

(ibland utvuxen till parerplåt), kaveln med fattning för hela handen. Men den schweiziska vapenhistorien ger oss mer än så; schweizervärjan var nämligen inget officersvapen, den infördes som modellvapen vid infanteriet och kavalleriet. Med anledning härav kan man alltså på goda grunder förutsätta, att även den svenska förebilden varit ett av trupp fört vapen och ej ett dylikt, fört av några enstaka officerare. Det var truppens beväpning med taktiskt värde man övertog. I sammanhanget må dock framhållas, att värjor av detta slag sannolikt ej få betraktas såsom enbart förekommande hos de svenska och schweiziska arméerna; dylika ha förmodligen även använts i andra arméer, ehuru kanske i mindre utsträckning. Typen torde ej heller ha varit den enda förekommande i svenska armén.

Hur den schweiziska värjan tog sig ut framgår (förutom av vapen i de schweiziska samlingarna, bild 17) av ett väl bevarat exemplar (inköpt i Bern 1891) i Hallwylska museet, bild 15—16. Utformningen är med undantag av tumskyddets storlek identisk med den svenska förebilden. Fästet, även här av järn och med punsad ornering, är elegant utsmitt. Klingen är 84,8 cm lång och 3,2 cm bred vid basen. Kavellindningen är av fin mässingstråd. Ett intressant exemplar, som på en gång synes erinra om de svensk-nederländska relationerna och typens överförande till Schweiz, är den tidigare antydd värjan i Georg Iacobis samling, Djursholm (nr 78 c). Vapnet, som uppenbarligen ej är av svensk tillverkning, är utformat med handbygel på samma sätt som Yttergransexemplaret. Det har på ena sidan av sin Solingenklinga en porträttmedaljong av Gustav II Adolf och på den andra en, återgivande prins Fredrik Henrik av Oranien, som 1625 efterträdde sin broder Moritz såsom ståthållare i Nederländerna. — I Schweiz levde den svenska värjtypen med vissa smärre formvariationer kvar som ordonnansvapen långt in på 1700-talet.

Till sist må själva typens ursprung antydas. Att värjor med fästen av här aktuell art införts hit från Nederländerna redan tidigt under Gustav II Adolfs regering har redan framhållits, jämför sid. 96. Fästetypen är emellertid ej någon västeuropeisk

uppfinNING utan italiensk. Redan under 1500-talets förra hälft kan den nämligen påvisas i fäktkonstens hemland; ett avgörande belägg är bl. a. ett bödelssvärd — *sabre de justice* — från denna tid, som numera förvaras i Musée de l'Armée (nr J 353) i Paris. Knappen och parerstängernas ändar äro dock här liljeformade och sakna den senare nordiska utformningen. Den engelske forskaren G. Laking anser typen vara norditaliensk och påvisar ett flertal exempel (i *A Record of European Armour* IV, London 1931, sid. 276 och 278). Den platta, päronformade (ibland nästan hjärtformade) knappen är en i viss mån nederländsk, men framför allt svensk särföreteelse.

Av ovanstående torde ha framgått, att den svenska armén under 30-åriga kriget varit utrustad med en värja av samma typ som de bevarade värjorna i bl. a. Skoklosters, Tidös och Tureholms rustkammare och att detta vapen förts av såväl befäl som trupp. I vilken utsträckning modellen tilldelats förbanden är emellertid tills vidare ej möjligt att avgöra. Med säkerhet har den förts av fotfolket, möjligen även av kavalleriet. En mycket närstående typ, även den till synes synnerligen sparsamt bevarad till våra dagar, torde dock kunna representera ett ryt-tarvapen, som varit samtida med den här behandlade värjan. Den skiljer sig från denna endast genom den förefintliga handbygeln och en något ökad klinglängd (91,2 cm), jämför bild 18—19. Typen är representerad bl. a. med två exemplar i Brahe-Bielkeska rustkammaren på Skokloster. En värja av samma typ, ehuru med ett mera påkostat — reliefsnidat och punsat — fäste samt med en knapp, som tyder på något tidigare ursprung, finnes på Rosenborgs slott i Köpenhamn. Till detta vapen, vars detaljutförande pekar mot en nederländsk proveniens, är knuten traditionen, att det fördes av Gustav II Adolf vid Vittsjö 1612. Att bestyrka detta torde vara ogörligt. Det må dock anmärkas, att klingans inskriptioner, "*Si deus pro nobis, quis contra nos*", "*Soli deo gloria*" etc. ofta brukades av konungen och hans män.